

Obsah

Předmluva	10
Úvod	12
1. Historie varioly	14
Variola od nejstarších dob	14
Variola v našich zemích	23
2. Výskyt a šíření varioly ve 20. století	29
Výskyt varioly ve světě	29
Výskyt varioly v Evropě	43
3. Původce nákazy	57
Rozměry, tvar, struktura	58
Rezistence	58
Antigenní složení	59
Strukturální antigeny	59
Solubilní antigeny	59
Hemaglutinin	60
Reprodukce	60
Vnímavost hostitelů	60
4. Epidemiologie varioly	61
Zdroj nákazy	61
Vnímavý jedinec	63
Přenos nákazy	64
Přenos nákazy v rodině	66
Přenos nákazy v obci	67
Přenos nákazy v oblasti	67
Periodicita výskytu varioly	69
5. Klinika varioly	72
Klinický průběh a obraz	72
Stadium inkubace	73
Stadium preeruptivní	75
Stadium eruptivní	76
Klasifikace klinických forem	79
Typ hemorrhagický	79
Typ plochých lézí	81
Typ obvyklý	82
Typ modifikovaný	82
Variola sine eruptione	83
Frekvence jednotlivých klinických typů	83
Variola minor	85
Variola inoculata	86
Variola congenitalis	88
Histologie a patogeneze	88

Komplikace varioly	91
Kožní komplikace	91
Respirační komplikace	92
Gastrointestinální komplikace	92
Genitourinární komplikace	92
Neurologické komplikace	92
Kostní a kloubní komplikace	92
Oční komplikace	93
Ostatní komplikace	94
Prognóza	94
Diagnóza varioly	95
Klinická diagnostika	95
Epidemiologická diagnostika	97
Imunologická diagnostika	98
Laboratorní diagnostika	99
Diferenciální diagnostika	99
Varicella	101
Spalničky, zarděnky, spála	101
Vaccinia generalisata	103
Syfilis	103
Herpes simplex, herpes zoster	103
Lékové a alergické exantémy	105
Ostatní kožní onemocnění	106
Terapie a chemoprophylaxe	107
Léčení	107
Chemoprophylaxe	108
6. Laboratorní diagnostika varioly	110
Odběr a odesílání materiálů	110
Vzorky k virologickému vyšetření	110
Vzorky k sérologickému vyšetření	112
Virologické vyšetření.	112
Přímý mikroskopický průkaz virionů.	112
Přímý sérologický průkaz virových antigenů	112
Izolace a identifikace viru kultivací	113
Charakterizace viru pomocí genetických znaků	114
Sérologické vyšetření	115
Neutralizační test	115
Test inhibice hemaglutinace.	116
Test vazbou komplementu	116
Test precipitací v agaru	116
Test radioimunoesejí	117
Imunofluorescenční test	117
7. Imunologie varioly	118
Vrozená rezistence a vnímavost	118
Imunita proti variole	119
Aktivní imunita po nákaze variolou a po vakcinaci	119
Protilátková odpověď a buněčná imunita	119
Trvání imunity po nákaze variolou a po vakcinaci	124
Hladina protilátek, ochrana před onemocněním	127
Pasívní imunita	127
Pasívní imunita novorozenců	127
Pasívní imunita po podání protilátek.	128
Uplatnění humorální imunity, buněčné imunity a interferonu	128

8. Vakcína a vakcinace	130
Neštovičná vakcína	130
Vakcinace	131
Technika vakcinace	131
Hodnocení výsledků vakcinace	134
Kontraindikace očkování	136
Postvakcinační komplikace	137
9. Program eradikace neštovic a jeho strategie	142
SZO a program globální eradikace neštovic	142
Vývoj programu	142
Organizační struktura programu	144
Personální, finanční a materiální zabezpečení	146
Strategie eradikace a její vývoj	147
Strategie hromadné vakcinace	147
Strategie surveillance a protiepidemických opatření	151
10. Surveillance varioly a protiepidemická opatření	152
Aktivní surveillance	152
Hlášení výskytu varioly	152
Pravidelné vyhledávací akce	153
Speciální vyhledávací akce	154
Vyhledávací akce prováděné mobilními týmy	159
Zjišťování a diagnostika exantematických onemocnění	161
Odebírání vzorků na laboratorní vyšetřování	161
Sekundární surveillance	163
Odměna za ohlášení neznámého ohniska varioly	163
Hodnocení aktivní surveillance	165
Protiepidemická opatření v ohnisku nákazy	165
Prvotní vyhledávání nemocných	166
Číslování domů a enumerace obyvatelstva	166
Cílená vakcinace	166
Izolace pacientů	168
Ochrana izolace	168
Dezinfekce	169
Denní zdravotní dohled	169
Cílené vyhledávání v okolí ohniska	169
Další sledování ohniska	169
Epidemiologické vyšetřování	170
Hodnocení protiepidemických činností	171
11. Průběh prací v rámci celosvětového eradikačního programu	173
Období 1967–1972	173
Afrika	173
Amerika	178
Asie	178
Období 1973–1975	179
Období 1976–1977	184
12. Mezinárodní ověření dosažené eradikace neštovic	188
Přípravy k ověření dosažené eradikace	189
Přípravy v zemích donedávna endemických	189
Přípravy v zemích prostých nákazy více let	192
Průběh práce ověřovacích komisí	194
Globální komise pro ověření eradikace neštovic	195

13. Problematika dalších neštovičných virů (poxvirů)	200
Poxviry působící infekce a onemocnění u člověka	200
Virus varioly	200
Virus vakcinie	202
Virus „Lenny“	202
Poxviry působící infekce a onemocnění u zvířete i člověka	202
Virus opičích neštovic	202
Virus Tana	206
Virus Yaba	206
Virus Oregon 1211	207
Virus molluscum contagiosum	207
Virus kravských neštovic	207
Virus vakcinie	208
Virus paravakcinie	209
Virus papulární stomatitidy skotu	209
Virus příměťe pyskové	210
Poxviry působící infekce a onemocnění zvířat	210
„Bílý neštovičný virus“ (Whitepoxvirus)	210
Virus velbloudích neštovic	211
Virus buvolích neštovic	213
Virus sloních neštovic	213
Virus nakažlivé hrboлатosti skotu	213
Virus koňských neštovic	214
Virus ovčích neštovic	214
Virus kozích neštovic	214
Virus prasečích neštovic	216
Virus králičích neštovic	216
Virus myxomatózy	216
Virus myši ektromélie	218
Virus neštovic drůbeže	218
Virus neštovic masožravců	218
Virus neštovic mývalů	218
Virus neštovic tuleňů	218
14. Situace po vyhlášení eradikace neštovic	219
Rizika stability posteradikačního období	219
Riziko vzplanutí varioly ze skrytých ohnisek	219
Riziko nákazy laboratorním virem varioly	220
Riziko nákazy variolací	221
Riziko nákazy virem varioly z kontaminovaných předmětů	223
Riziko možného zvířecího hostitele nebo rezervoáru viru varioly	223
Riziko nákazy „bílým neštovičným virem“ a virem opičích neštovic	224
Riziko nákazy ostatními zvířecími poxviry	224
Riziko latence viru varioly a recidiv dřívějších onemocnění	224
Riziko použití viru varioly jako biologické zbraně	224
Důsledky dosažené eradikace neštovic	225
Zrušení pravidelného očkování proti variole	225
Zrušení požadavku platného očkování proti variole v mezinárodním styku	227
Úspory ze zrušení vakcinace	227
Program zabezpečení dosažené eradikace neštovic	227
Zabezpečení surveillance v posteradikačním období	228
Zabezpečení laboratorní diagnostiky	228
Zajištění dostatečného množství vakcíny	229
Zabezpečení dlouhodobého výzkumu ortopoxvirů	229

15. Závěr	230
Zkušenosti získané při likvidaci varioly	230
Československá zdravotnická pomoc	232
Literatura	235